

Speech Alexander Rinnooy Kan tijdens werkbezoek aan SER Noord-Nederland op 5 september 2012

Het is erg leuk om hier te zijn. Noord-Nederland is niet alleen professioneel, maar ook voor mij persoonlijk, een heel bijzonder deel van Nederland. Vanuit de SER gezien is dit ook een voorbeeldige regio.

Dit is overigens “geleende” tijd, want strikt gesproken staat hier de voormalig voorzitter van de SER. Sinds 1 september is mijn opvolger in Den Haag actief. Hij weet van deze reis en heeft zijn zegen daaraan gegeven. Ik hoop dat hij de relatie zal continueren van het regelmatige contact dat wij gehad hebben, dat ik zelf enorm op prijs heb gesteld en wederzijds nuttig is geweest.

Het gesprek van vandaag komt op een goed moment. Omdat er reden is tot herbezinning op de rol die instituten als de SER regionaal/nationaal/internationaal spelen. Daar is heel veel over te zeggen. Misschien is het goed om kort samen te vatten wat eigenlijk de rode draad is door al die instituten heen, want er zijn wereldwijd meer, dan menigeen vermoedt. We denken graag dat Nederland uniek is, en btw dat zijn we ook wel want onze vormgeving is echt wel uniek en onze effectiviteit is ook wel uniek, maar er zit ook in die rode lijn vanuit Nederland bezien, in ieder geval één gemeenschappelijke trek en dat is de bereidheid van het middenveld om actief betrokken te zijn bij politiek debat en besluitvorming, in een ondersteunende, adviserende, inspirerende rol.

Dat is waar het eigenlijk om gaat en dan is de rode draad die door alle SER'en van de wereld loopt, de actieve betrokkenheid van werkgevers en werknemers. Zij grijpen graag de kans aan om betrokken te zijn bij de voorbereiding en voor een deel ook de uitvoering van nationaal en regionaal beleid. Dat dat zinnig en productief is, is ook niet zo verrassend, want de moderne economieën kunnen eigenlijk ook niet opereren in een politiek systeem dat in een isolement functioneert, er zijn allerlei problemen, waar werkgevers en werknemers iets te bieden hebben en ook iets te vragen hebben. Zij hebben een belang en een bereidheid aan dat belang te werken en bij te dragen aan de realisatie daarvan. Dat is op een heel hoog abstractieniveau waar het echt om gaat en in Nederland inmiddels al 60 jaar.

In die periode is er heel erg veel veranderd. In de aller vroegste geschiedenis zie je hoeveel er veranderd is. In de eerste jaren in het naoorlogs overleg ging het echt om de wederopbouw en over de manier om dat krachtig te bevorderen en te regisseren. Wij zijn nu bij een hele andere agenda beland. Op nationaal niveau is dat een opgave. Die opgave wordt lastiger naar mate de onderlinge verhoudingen complexer zijn en we zitten nu in een fase waarin in de essentiële driehoek politiek-werkgevers-werknemers er veel aan de hand is en met name een gebrek aan evenwicht is ontstaan de afgelopen jaren, waar we toch in ons functioneren echt last van hebben. Dat gebrek aan evenwicht heeft allerlei redenen. Dit zegt ook wel iets over hoe Nederland politiek functioneert. De politieke cultuur van Nederland is de laatste jaren echt veranderd. De ruimte voor instituties is beperkt op dit moment en zeker de relatie tussen vakbeweging en werkgevers enerzijds en de

politiek anderzijds is ook niet wat het was en een gebrek aan evenwicht vertaalt zich daar vooral in een relatief comfortabele positie voor de Nederlandse ondernemers, die overigens hen van harte gegund is en waar ook heel knap en effectief voor gelobbyd is. Daartegenover toch wel een heel moeilijke positie voor de vakbeweging, die het toch al niet gemakkelijk had en die het nog steeds moeilijk heeft.

Het goede nieuws daarbij is dat eigenlijk ook in een rechtstreeks gesprek iedereen ook onderschrijft hoe nuttig en nodig het is om de traditionele rollen wel te redden en van een nieuwe inhoud te voorzien. Dat laatste is natuurlijk ook precies waar heel veel van de gesprekken nu over gaan. Maar de goede voornemens zijn er onmiskenbaar nog steeds en de interessante praktische vraag aan de kant van de Nederlandse vakbeweging is vooral in welk tempo de herbezinning zich kan afronden en wat er dan uiteindelijk zichtbaar gaat worden aan nieuwe structuren en nieuwe ambities.

In alle eerlijkheid, ik kan me helemaal niet voorstellen dat daar op termijn iets anders uit kan komen dan een nieuwe invulling van een oude traditie om de eenvoudige reden dat de vakbeweging in Nederland volkomen hecht en laat ik zeggen, zonder dat daar enige discussie over het beeld verankerd is in het hele arbeidsvoorwaardelijke traject, de hele laag die onder de nationale laag zit, de sectorale grote CAO's zijn nog steeds het unieke domein van de vakbeweging. Dat betekent dat de vakbeweging als instituut ook niet weg te denken valt uit Nederland, maatschappelijk gewaardeerd en economisch onmisbaar. De enige interessante vraag is of de vakbeweging boven over de sectorale betrokkenheid en boven over een rol op ondernemingsniveau op het terrein van de medezeggenschap, ook de nationale rol opnieuw gaat oppakken en energiek gaat invullen.

Ik kan me eigenlijk niet voorstellen waarom niet. Er is helemaal niets te verliezen om die rol op te pakken en als je het handig doet, is er heel veel te winnen voor achterbannen, die daar dan ook erkentelijk voor zullen zijn en ook in de publiciteit zullen merken dat de vakbeweging voor hun belangen opkomt op een manier die constructief is en past in een hele lange Nederlandse traditie.

In enige nuchterheid daar naar kijkend is het meer een kwestie van wanneer het gaat gebeuren dan óf het gaat gebeuren en in de tussentijd ligt ook de machine helemaal niet stil. Want u heeft zelf ook actief bijgedragen aan allerlei lopende adviezen, die eigenlijk allemaal heel goed en constructief zijn afgerond. We zijn in Nederland ook eigenlijk wel een beetje verwend, we zijn heel gauw aan nieuwe luxe van hele ambitieuze verhoudingen gewend. Heel interessant, want in de eerste 10 jaar van de geschiedenis van de SER was ongeveer de helft van de adviezen unaniem. De andere helft was zeer nadrukkelijk verdeeld. In de jaren 70 begon het een beetje op te lopen, in de richting van 2/3 unaniem en 1/3 verdeeld en nu zitten we eigenlijk al jaren lang in een situatie dat elk advies unaniem is. In de afgelopen 6 jaar heb ik 1 advies meegemaakt met een aantal verdeelde stemmen, bijna een curiositeit. Dus we zijn in Nederland echt wel een beetje verwend. Dit is ook wat alle buitenlanders tegen mij zeggen. In het buitenland is het voorpaginanieuws als werkgevers en werknemers het met elkaar eens worden. In Nederland is het nieuws als we het niet met elkaar eens worden. Dit is misschien wel de kortste samenvatting van het grootste verschil.

In die zin heb ik geen lange termijn zorg, maar wel een korte termijn nieuwsgierigheid, hoe we het beste deze lastige periode kunnen doormaken en hoe we ook onze tijd zo goed mogelijk besteden in die tussenliggende periode m.n. de FNV, die op zoek is naar een nieuwe identiteit.

Wat de regionale invulling betreft, denk ik dat er geen enkele reden is om daar niet mee verder te gaan, want heel veel van de problemen die regionaal het meest acuut zijn en het meest kansrijk zijn, zijn problemen die ook op nationaal niveau in de discussie rustig doorlopen. Wat is de kernopgave voor een regionaal adviesorgaan zoals de SER NN, dat zijn de infrastructurele vragen in brede zin. En hoe organiseert de regio zich daar waar het gaat om zowel de kennisinfrastructuur, als op de fysieke infrastructuur; dat zijn voor een groot deel toch kwesties die wel nationaal aandacht vragen, maar waarvan de feitelijke invulling toch het effectiefst gebeurt op één niveau dieper. En dat is ook precies waar het lokale bedrijfsleven in de brede zin belang bij heeft. Ook eigen ideeën kunnen hebben, een eigen rol kunnen spelen, een eigen ondersteuning kunnen geven, een eigen invulling kunnen geven en ik zal hopen, dat het vanuit de regionale bestuurders interessant en leerzaam is om daar met het bedrijfsleven over te spreken, dat er vormen van samenwerking en wederzijds inspiratie zijn, die voor Noord-Nederland betekenisvol waren en zullen blijven.

Ik heb altijd grote bewondering en waardering gehad voor de manier waarop dat in Noord-Nederland gebeurt en ik heb u heel vaak ten voorbeeld gesteld aan de andere regio's die elk op hun manier proberen die weg te bewandelen. Sommigen eigenlijk weinig succesvol. U, zonder enige twijfel, bent van alle regio's in Nederland, verreweg de beste met hele mooie prestaties, hele mooie adviezen en een hele interessante inbreng in onze eigen nationale discussie.

Ik wens u maar toe dat dit nog lang door mag gaan, er zijn misschien wat praktische vragen, die spelen, daar kunnen we een deel van de resterende tijd in steken, agenda, samenstelling, werkwijze, hier moet ieder adviesorgaan af en toe naar kijken, waar hebben we het over, met wie doen we het en hoe organiseren wij het. Er is van alles en nog wat over te zeggen. Uit mijn inleiding heeft u al afgeleid dat het middenveld breder is dan werkgevers en werknemers alleen. Nationaal hebben wij een heel intensieve samenwerking met milieubeweging, die functioneert, voor de duurzaamheid gedreven adviezen, als een volwaardige partner, geen enkele reden om dat hier ook niet te doen. Misschien zijn er regionale andere kandidaten om mee te doen, dat is de kern: de bereidheid om mede verantwoordelijkheid te dragen voor de toekomst van de eigen directe omgeving. Dat wens ik Noord-Nederland onverminderd toe.

In het afgelopen jaar heeft een stagiaire bij de SER systematisch onderzoek gedaan naar het wel en wee van de provinciale SER'en. Er zijn wat lijnen uitgekomen, succesvoorwaarden, die ik graag met u deel en 1 daarvan wil ik graag wat meer inhoud geven. Als je dan probeert te kijken naar hoe de provinciale adviesorganen fungeren en wat daar zo'n beetje als best-practices ideeën uit naar voren komen, dan is dat een lijstje van 7 punten.

In de eerste plaats is voor dit soort adviesorganen toch ongelooflijk belangrijk wie er zitten. Daar wil ik vooral mee zeggen: één van de belangrijkste taken voor een voorzitter is ervoor te zorgen dat je goed bezet bent met leden die gezaghebbend zijn, die een achterban kunnen adresseren en die in m.n. richting de achterban kunnen zeggen wat ze ervan vinden. Omgekeerd, als het moeilijk is plekken te bezetten is dat ook wel schadelijk voor de beeldvorming rond zo'n adviesorgaan. We hebben er allemaal belang bij om op zoek te gaan naar dat soort leden voor de bemanning van de provinciale SER.

In de tweede plaats het belang van een adviesorgaan als de provinciale SER is ook m.n. in de richting van de hier aanwezige provinciale bestuurders, toch vooral het zoeken naar draagvlak interessant in uw beleid. Er zijn heel veel interessante adviezen, maar er zijn niet zoveel relevante adviezen. Relevante adviezen weerspiegelen iets wat in brede kring gedacht wordt over gewenst beleid. Daar moet een provinciale SER in proberen te excelleren, nadrukkelijk zichtbaar, demonstreerbaar, niet alleen spreken namens de leden maar namens een interessant deel van het georganiseerde bedrijfsleven ter plekke.

In de derde plaats is het heel erg belangrijk om de relatie met de regio zelf goed georganiseerd te houden. Daar zit ook wel een subtiel evenwicht, want die relatie moet enerzijds natuurlijk vertrouwd zijn, er moet vertrouwen over en weer zijn in elkaars integriteit en betrokkenheid, maar het is ook heel belangrijk in de beeldvorming dat een provinciaal adviesorgaan ook nadrukkelijk uitstraalt in onafhankelijkheid tot zijn oordeel te komen. Provinciale bestuurders hebben niets aan adviezen die alleen maar weerspiegelen wat ze zelf toch al willen. Juist de onafhankelijkheid en de originaliteit en creativiteit, soms gedurfdheid, interessante, constructieve, op inhoud gebaseerde onenigheid is een wezenlijk ingrediënt voor de zinnige interactie tussen een adviesorgaan en degene die wordt geadviseerd.

In het verlengde daarvan: onze ervaring is toch dat de succesvolste regionale adviesorganen in hun werkwijze en structuur iets reflecteren van hoe het ook landelijk gaat. Dan denk ik vooral aan rol van onafhankelijke kroonleden, of wat daar regionaal die rol vervult. Overall waar bestuurders zelf als voorzitter optreden van het adviesorgaan krijg je iets wat op gespannen voet staat met wat ik zojuist zei (dan krijg je al snel het echoput effect), dat levert niet heel veel nieuws op. Je moet ook werken met onafhankelijke deskundigen om die vertegenwoordigers van achterbannen passend te kunnen inspireren tot iets vernieuwends en bruisends. Dit is een wezenlijk ingrediënt voor een succes verhaal.

Als vijfde de constatering dat er te winnen valt in een goede interactie tussen provincie en land. Wij zijn erg gelukkig met de manier waarop er vanuit Noord-Nederland is bijgedragen aan de landelijke activiteiten. U mag ook best wat terugvragen en dat doet u ook. Want op sommige onderdelen kan die regionale discussie een inhoudsvol vertrekpunt krijgen en dat u profiteert van wat op landelijk niveau beschikbaar is aan overzicht, inzicht en ervaring. Dat is een uitnodiging die ik, hoop ik, ook namens mijn opvolger, mag doen.

De laatste twee punten: een vorm van zichtbaarheid is voor elke organisatie belangrijk en natuurlijk ook voor de SER'en. Bijeenkomsten, vormen van interactie met de regio zelf, horen er echt ook bij en onderwerpen zijn er genoeg. Wat ik u hoorde zeggen sluit heel goed aan bij het groeiend inzicht in wat er nu in de wereld waarin we in beland zijn, een wereld van globalisering waar eigenlijk grenzen wegvallen en je eigenlijk in de hele wereld moet concurreren, nodig is om toch iets van hierzame werkgelegenheid te behouden. En wat u ook tegen zult komen in ons laatste advies over verschuivende economische machtsverhoudingen, het inzicht dat in een land als Nederland, dat een open economie wil zijn en dus in vrijheid wil concurreren met die hele wereld, toch een basic ingrediënt voor duurzaam succes is, de hele gedachte van agglomeratie effecten, van bereidheid, van stad of een regio om zich zo te concentreren op een deelterrein van deskundigheid, dat je daar

eigenlijk de concurrentie tot in lengte van dagen aan afdenken kunt. Ik ben dus ook erg charmeert van de keuze om een deel van het industriebeleid geld, ook in Nederland, niet generiek maar specifiek in te zetten, diep adem te halen en te kiezen voor deelterreinen waarvan je denkt daar kunnen we inderdaad de wereld aan, dat moet in het bijzonder in elke regio een deel van de opgave zijn. Hoogwaardige werkgelegenheid die ontstaat precies waar je een bundeling van krachten hebt die eigenlijk elders niet of nauwelijks te imiteren valt.

En dat zit ook in het hart van een poging om de kenniseconomie vooral hoog te houden in het vaandel en te investeren wat nodig is. U hebt misschien gezien, dat wij toch weer 2 plaatsen als land gestegen zijn op de internationale concurrentie index the global competitive index. Wij zijn weer een top 5 land in dat rijtje, een geweldige prestatie. Wie staan er nog boven ons: Zwitserland, Zweden, Finland en Singapore. Deze landen weten hun concurrentiekracht te combineren met een grote maar wel efficiënte publieke sector met een betrekkelijke vlakke inkomensverdeling met een oriëntatie op kennis, als de belangrijkste productie factor.

Dat het vandaag de dag zo uit pakt is een schouderklop en een opgave voor het systeem dat wij hier kennen. Dat moet regionaal en nationaal verankerd worden, maar ik kan me geen betere voorzet voorstellen dan de komende jaren dit resultaat te incasseren in dankbaarheid maar toch vooral in opdracht voor morgen en overmorgen.